

Schade veroorzaakt door recreanten in de vorm van inkervingen.

Vragen en knelpunten bij toepassing van geïntegreerd bosbeheer

— Robbert Wolf en Renske Schulting

‘Hoe kunnen we natuurlijke verjonging van de gewenste soortensamenstelling en kwaliteit krijgen?’ ‘Hoe is bij het vellen van schermbomen schade aan de onderstaande verjonging te voorkomen?’ ‘Mijn toekomstbomen zijn bij de volgende dunning niet meer herkenbaar’. ‘De mensen denken dat we ons bos vernielen als we dunnen’. Een greep uit de vele praktische vragen en knelpunten die Nederlandse bosbeheerders ervaren bij de toepassing van geïntegreerd bosbeheer. Vraag- en knelpunten die duidelijk maken dat er werk aan de winkel is als we naar meer toepassing van geïntegreerd bosbeheer toe willen.

Voor het Communicatieproject Geïntegreerd Bosbeheer zijn het afgelopen jaar honderd boscijneers en -beheerders in hun bos geïnterviewd. De interviews zijn afgenomen met particuliere boscijneers, beheerders bij gemeenten, Staatsbosbeheer en andere organisaties. Het kennisniveau, deskundigheid en het oppervlakte bos dat zij beheren, varieert sterk. Met deze interviews is een breed inzicht gekregen in de Nederlandse praktijk van het geïntegreerd bosbeheer. De eigenaren en beheerders (verder in dit artikel gewoon ‘beheerders’ genoemd) hebben tijdens de interviews veel vragen en knelpunten naar voren gebracht. In totaal gaat het om bijna driehonderd met geïntegreerd bosbeheer samenhangende vragen, behoeften, klachten en problemen. Deze gaan over heel verschillende onderwerpen. In de tabel staan de onderwerpen die de bosbeheerders minimaal

vijf keer noemden. Iets meer dan de helft (57%) van de genoemde punten gaat over beheer- en teeltaspecten van het bos. De overige vragen en knelpunten hangen vooral samen met de rol van de overheid (11%), ondersteuning en kennis (11%), recreanten (10%) en houtexploitatie (8%).

Planning en uitvoering

Een eerste knelpunt is de planning van het bosbeheer. Veel bosbeheerders zitten met de vraag ‘Hoe kan ik mijn bosbeheer efficiënter uitvoeren, planmatiger werken en me richten op de langetermijndoelen?’ Vooral beheerders van kleinere bosbezittingen hebben behoefte aan een (beheer)plan. Ze missen de kennis om dit zelf op te stellen en hebben geen geld om het uit te besteden. Het is voor sommige beheerders moeilijk om in langere termijnen te denken. Zij

vinden dat ze hun bosbeheer te veel op ad hoc-basis uitvoeren.

Bij het uitvoeren van bosbeheermaatregelen lopen beheerders tegen diverse problemen aan. Ze weten bijvoorbeeld niet goed bij welke leeftijd van een opstand ze de eerste dunning moeten gaan uitvoeren en hoe ze de variatie in een opstand via dunning kunnen vergroten. Maar ook vragen ze zich af hoe sterk ze in het kronendak moeten ingrijpen om natuurlijke verjonging te stimuleren. In bossen waar zich eenmaal verjonging onder scherm heeft ontwikkeld, durft men de schermbomen vaak niet te vellen uit angst voor schade aan de verjonging. Velen vinden het moeilijk om in te schatten hoe groot de schade zal zijn en weten niet hoe ze deze kunnen minimaliseren. De ontwikkeling van natuurlijke verjonging is moeilijk te voorspellen en dat vinden veel beheerders lastig. Ze willen weten hoe ze de verjonging zo kunnen sturen dat deze de soortensamenstelling en kwaliteit krijgt die zij willen. Maar ook hoe groot de te vellen groepen moeten zijn om in de ontstane open plekken de gewenste natuurlijke verjonging van de grond te krijgen. In jonge bosgedeelten hebben beheerders vragen over hoe ze de jeugdverzorging het beste kunnen uitvoeren: ‘Wanneer en hoe moet ik met het oog op menging en houtkwaliteit ingrijpen in deze dichte natuurlijke verjonging?’ Volgens sommigen wordt er bij geïntegreerd bosbeheer te weinig aandacht besteed aan jeugdverzorging. Zij geven aan dat natuurlijke verjonging zonder selectieve jeugdverzorging te dicht staat, waardoor de jonge bomen te dun zijn en gedoemd zijn om te waaïen. Onbeantwoorde vragen over beheermaatregelen leiden er vaak toe dat beheerders afwachten en geen beheer uitvoeren.

Het nut van toekomstbomen

Een aantal bosbeheerders heeft twijfels bij het werken met toekomstbomen. De meeste kritiek op deze methode gaat over het te vroeg verloren gaan van aangewezen toekomstbomen. In een bepaald bosgebied waren de hoogste fijnsparren als toekomstboom aangewezen en vrijgesteld, maar juist deze toekomstbomen waren vervolgens tijdens een storm omgewaaid. In een ander bos gingen de meeste toekomstbomen in een eikenopstand verloren door onvoorziene sterfte. Sommige beheerders vinden dat de toekomstmethode niet werkt omdat het risico van beschadiging en omwaaïen van deze beperkte selectie te groot is. Andere beheerders hebben een puur praktisch probleem. Bij de eerstvolgende dunning zijn

Remske Schulting

Bosbeheerders hebben vaak weinig oog voor specifieke natuurwaarden, zoals de mossen en paddestoelen op deze populierenstam.

de blauwe stippen niet meer te zien, waardoor ze de toekomstbomen niet meer herkennen. Wat nu? Opnieuw toekomstbomen aanwijzen kost opnieuw geld, maar is ook onlogisch want wat is dan nog de zin van toekomstbomen? Verbeteren van de herkenbaarheid van toekomstbomen door ze op te snoeien kan toekomst bieden, maar kost ook geld.

Problemen met prunus en bodemvegetatie

Veel beheerders ervaren prunus nog altijd als een probleem omdat ze niet weten welke bestrijdingsmethode de beste is. Ze vragen zich af hoe deze Amerikaanse vogelkers tegen beperkte kosten effectief kunnen bestrijden zonder het chemische middel Round up. Een ander probleem is dat de buren vaak niet aan prunusbestrijding doen en de prunus dus steeds terug komt.

In veel bosgebieden wordt de natuurlijke verjonging van boomsoorten belemmerd door een dichte grasmatt van pijpenstrootje of bochtige smele. Ook dichte, hoge tapijten van braam en adelaarsvaren geven regelmatig problemen, zowel voor de natuurlijke als de aangeplante verjonging. Vaak gaan hierdoor zelfs geplante veren grotendeels verloren. Beheerders worstelen nogal eens met de vraag hoe je braam en adelaarsvaren zodanig beheer(s)t dat ze de bosverjonging niet blokkeren.

Kritiek op overheidsop treden en wetgeving

Diverse bosbeheerders hebben kritiek op het overheidsop treden. Zij vinden dat particuliere boscigenaren te weinig worden ondersteund en dat subsidieregelingen voor bosbeheer te snel veranderen. Ze geven aan dat geïntegreerd bosbeheer consequent moet zijn, maar dat dit niet lukt als de regering steeds iets anders wil. Een

aantal van hen heeft zelfs geen beheersubsidie (SN2000) aangevraagd, omdat zij dit niet zelf kunnen en het uitbesteden ervan geld kost, terwijl de opbrengsten door de kleine oppervlakte beperkt zijn. Volgens een boscigenaar die ook in Duitsland bos bezit, zijn particuliere boscigenaren daar veel actiever doordat ze samen kunnen werken met een overheidsbosdienst die boswerk voor hen uitvoert.

De wet- en regelgeving, en vooral de Boswet, belemmert in de ogen van veel bosbeheerders de toepassing van geïntegreerd bosbeheer. Sommigen vinden dat ze via de regels en de handhaving ervan door de overheden worden gestraft voor goed en actief bosbeheer en dat de Boswet het opdoen van praktijkervaring met geïntegreerd bosbeheer frustrereert: 'De Boswet verhindert je te experimenteren met groepenkap en natuurlijke verjonging. Als het niet overal lukt, dan ben je de klos.'

Behoeft e aan kennis en ondersteuning

Veel bosbeheerders hebben behoefte aan kennis en ondersteuning. Beheerders met weinig ervaring hebben vooral behoefte aan basiskennis over bosbeheer en over subsidiemogelijk-

heden. Deze groep zoekt overigens zelf weinig ondersteuning. Soms hebben ze daar geen geld voor, vaak hebben ze er geen tijd voor en soms vinden ze de weg naar hulp niet. Ook zijn er onervaren beheerders die er vanuit gaan dat ze onvoldoende kennis hebben om zelf te kunnen bedenken wat ze met hun bos willen. Hierdoor stellen zij de vraag naar ondersteuning niet eens. De vragen zijn vaak basaal, maar kunnen bij beantwoording veel opleveren voor het (geïntegreerd) beheer van hun bezit. De meer ervaren beheerders hebben vooral vragen over uitwisseling van praktijkervaring met collega's en overdacht van specialistische kennis van onderzoekers. Het gaat daarbij om kennis en ervaring over specifieke onderwerpen, bijvoorbeeld over omgang en communicatie met recreanten bij hoge recreatiedruk of om verjonging in een eikenbos met adelaarsvaren. De ervaren beheerders zoeken vaak zelf actief naar kennis, bijvoorbeeld door excursies of studiedagen te bezoeken.

Onbegrip bij recreanten

Recreatie hoort bij geïntegreerd bosbeheer. Maar voor veel beheerders is de omgang met

Overzicht vragen en knelpunten

Onderwerp vraag/knelpunt		Aantal maal aangegeven door geïnterviewden
Bosbeheer en bosteelt	Beheerplanning	14
	Dunning	19
	Verjonging en omvorming	24
	Jeugdverzorging	8
	Ongewenste boom- en struiksoorten	25
	Bodemvegetatie	15
	Wild	6
	Ziekten en aantastingen bomen	7
	Bosbeheer overig	32
	Bosteelt overig	17
Rol overheid	Onduidelijkheid en inconsistentie	6
	Wet en regelgeving	9
	Subsidies	13
	Overig	5
Ondersteuning en kennis	Ondersteuning	19
	Kennis en ervaring	13
Recreanten	Overlast	14
	Communicatie	15
	Overig	2
Houtexploitatie	Houtafzet en -prijzen	8
	Houtoogst	15
Diversen	Waterschapslasten	5
	Overig	5
totaal		296

recreanten een punt van zorg. Dit hangt voor een deel samen met de steeds grotere diversiteit van recreatievormen in het bos. Eén van de geïnterviewde beheerders verwoordde het brede scala aan recreanten dat zijn bos bezoekt als volgt: 'We hebben hier een uitgebreide variatie aan bezoekers: wandelaars, skaters, homoprostitutie, hoeren, joggers, hondenuitlaters. U noemt het en wij hebben het voor u!'. Knelpunten komen voort uit een toename van de recreatiedruk en de mondigheid van recreanten. Diverse beheerders klagen over de toename van vernielingen, het dumpen van afval en de hoge kosten die hiermee samenhangen. Een ander probleem is het gebrek aan handhaving en toezicht. Soms wordt handhaving bemoeilijkt door agressieve reacties.

Bosbeheerders doen steeds meer moeite om met hun bezoekers over het bosbeheer te communiceren. Dit levert bij hen - zeker wanneer er veel verschillende typen recreanten in het bos komen - vragen op over hoe ze dit het best kunnen aanpakken. Een veel voorkomend probleem is onbegrip van recreanten over het bosbeheer. Bij een dunning denken ze bijvoorbeeld dat het bos wordt vernield en gaan ze hierover klagen: 'Er zijn veel klachten binnengekomen na de dunning met de processor, ondanks dat achtergebleven takken zijn verkleind.'

Houtproductie onder druk

Net als recreatie, hoort ook houtproductie bij geïntegreerd bosbeheer. Die productie staat in steeds meer Nederlandse bosgebieden echter ter discussie. Veel bosbeheerders hebben vragen en twijfels bij de zin van houtverkoop. De huidige lage houtprijzen en de slechte perspectieven voor de toekomstige houtprijsontwikkeling ondermijnen de motivatie voor houtproductie. Sommige beheerders zetten vraagtekens bij de kwaliteit van het hout dat uit hun bos komt.

Ook ervaart men problemen bij de houtoogst zoals schade aan de blijvende (toekomst)bomen, aan de aanwezige (natuurlijke) verjonging en aan de paden. Daarnaast zijn er de hoge kosten die gemoeid zijn met houtoogst in slecht toegankelijke natte bospercelen op rabatten.

Weinig aandacht voor specifieke natuurwaarden

Natuur neemt bij geïntegreerd bosbeheer een belangrijke plaats in als derde hoofdfunctie naast recreatie en houtproductie. Het valt op dat actief beheer gericht op de ontwikkeling van specifieke natuurwaarden in het bos in

de honderd diepte-interviews nauwelijks naar voren is gekomen. Bosbeheerders kijken vooral naar het bomenbestand. Ze hebben meestal geen vragen over echte 'natuurzaken', zoals oud bosplanten, mossen, paddestoelen, bosvogels, dood houtinsecten of bodemfauna. Ze gaan ervan uit dat deze vanzelf meeliften met een beheer dat voornamelijk op de bomen gericht is.

Stimuleren van geïntegreerd bosbeheer? Werk aan de winkel!

De interviews hebben bijna driehonderd vragen en knelpunten aan het licht gebracht over een breed scala aan onderwerpen die met geïntegreerd bosbeheer samenhangen. Een aantal hiervan hangt direct samen met de drie func-

In hoeverre brengt
dunnen met een
harvester schade toe
aan het bos?

Robbert Wolf

ties (recreatie, houtproductie, natuur) die bij geïntegreerd bosbeheer worden nagestreefd: recreanten veroorzaken schade aan bossen en begrijpen beheeringrepen niet, de motivatie voor houtproductie zakt weg door de lage houtprijzen en er is weinig aandacht voor specifieke natuurwaarden.

Dit betekent werk aan de winkel als we de toepassing van geïntegreerd bosbeheer in Nederland willen stimuleren. Er is bij de beheerders behoefte aan kennisoverdracht en uitwisseling over uiteenlopende vraag- en knelpunten. Hier wordt al aan gewerkt, onder andere vanuit het Communicatieproject Geïntegreerd Bosbeheer. Voorlichting en onderzoek zijn belangrijk, maar niet genoeg. Stabiel overheidsbeleid is cruciaal als stimulans voor actief ingrijpen in het bos. Hetzelfde geldt voor een positiever imago van bosbeheer bij

burgers. Vanwege de genoemde problemen met natuurlijke verjonging is ook de actuele discussie over de toekomst van de Boswet interessant. Het grote aantal door de bosbeheerders aangevragen vragen en knelpunten duidt op een nauwe betrokkenheid bij hun bos en bij het beheer hiervan. Door beter te weten welke concrete vragen en knelpunten er bij beheerders leven kan gericht gewerkt worden aan oplossingen. Maar er zullen altijd vragen blijven. Dat is maar goed ook: ze vormen ook een bron voor vernieuwing. ♦

Robbert Wolf (Eelerwoude) en Renske Schulting
(Bureau Renske Schulting)

Op de website www.bosinfo.nl vindt u onder 'geïntegreerd bosbeheer' actuele informatie over het Communicatieproject Geïntegreerd Bosbeheer (CGB). Het rapport 'Beweegredenen en knelpunten voor toepassing van geïntegreerd bosbeheer', waarop dit artikel is gebaseerd, is vanaf deze website te downloaden. Ook vindt u hier gegevens over de themabijeenkomsten die dit jaar vanuit het CGB worden georganiseerd. Dit artikel sluit aan bij het artikel 'Past u geïntegreerd bosbeheer toe?' dat eerder in dit vakblad is verschenen (maartnummer 2004). We danken de geïnterviewde bosbeheerders voor de openhartige gesprekken en Tim Spaargaren (Bijl, partners in public relations & voorlichting) voor zijn waardevolle suggesties bij het schrijven van dit artikel.